

PIOTR NICZYPORUK

Uniwersytet w Białymstoku

NIE KAŻDY MUSI BYĆ DOKTOREM PRAWA, CZYLI STARANIA O UZYSKANIE DOKTORATU NA WYDZIALE PRAWA NA UNIWERSYTECIE W INGOLSZTADZIE (BAWARIA) W 1644 ROKU

I. WPROWADZENIE

Aron Aleksander Olizarowski 11 lipca 1644 r. zwieńczył doktoratem swoje studia w zakresie prawa na Uniwersytecie w Ingolsztadzie¹. Późniejszy profesor Akademii Wileńskiej był jednym z wielu studentów

¹ S. KOT, *Aron Aleksander Olizarowski, profesor prawa Akademii Wileńskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, I: *Z dziejów dawnego Uniwersytetu*, Wilno 1929, s. 6 i n.; E. JARRA, *Aron Aleksander Olizarowski (profesor Akademii Wileńskiej) jako filozof prawa*, [w:] *Księga pamiątkowa celem uczczeniu 350 rocznicy założenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Warszawa 1931, s. 33-72; A. SKROBACKI, *Nowe przyczynki do biografii Arona Aleksandra Olizarowskiego (1618?-1659), profesora prawa na Akademii Wileńskiej i doktora medycyny Uniwersytetu Królewieckiego*, «Komunikaty Mazursko-Warmińskie» 2/1969, s. 187-193; L. PIECHNIK, *Dzieje Akademii Wileńskiej*, II: *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655*, Rzym 1983, s. 169 i n.; S. PYSZKA, *Il diritto alla libertà personale e alla cittadinanza dei contadini polacchi e lituani in Aron Aleksander Olizarowski (1610-1659)*, «Forum Philosophicum» 7/2002, s. 205-237; IDEM, *Nauczanie filozofii moralnej w uniwersytetach i gimnazjach akademickich w Polsce i na Litwie od XV do XVIII wieku w świetle podręczników wykładowych*, Kraków 2011, s. 227; J. SARCEVIČIENĖ, *Aronas Aleksandras Olizarovijus ir jo Trys knygos apie politinę žmonių sąjungą*, [w:] *Aronas Aleksandras Olizarovijus, Apie politinę žmonių sąjungą*, przekł. J. SARCEVIČIENĖ,

z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, studiujących w połowie XVII w. na tej niemieckiej uczelni wyższej².

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zagadnień dotyczących promocji doktorskich na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie w roku 1644. Listę osób wszczynających procedury związane z uzyskaniem doktoratu można ustalić na podstawie zachowanych rękopisów, a w szczególności metryk uczelnianych³. Uniwersytet w Ingolstadtzie był w zasadzie „jedynym niemieckim uniwersytetem, do

Vilnius 2003, s. VII i n.; P. NICZYPORUK, *Aaron Aleksander Olizarowski profesorem prawa Akademii Wileńskiej*, «Miscellanea Historico-Iuridica» 14.2/2015, s. 181-206.

² P. CZAPLEWSKI, *Polacy na studiach w Ingolstacie. Z rękopisów uniwersytetu monachijskiego*, Poznań 1914, s. 9-10.

³ *Matricula (d.i. Acta in der Form von Protokollen oder Diarien) collegii theol. in inclita academia Ingolstadiensis elogia virorum illustrium facultatis theol. professorum in auditorio theol. descripta, Dekanatsbuch der Theologischen Fakultät Ingolstadt, 1600-1701*, II, k. 108; AHG, III 11 (423), epub.ub.uni-muenchen.de/12989/1/AHG_III_11_2.pdf; *Matricula theologorum Ingolstadii anno Christi MCCXLIII bzw. Matricula theologica Ingolstadii ab anno 1643 usque ad annum 1702*, 4; *Theologische Fakultätsmatrikel Ingolstadt, 1643-1700/01*. UAM, K-II-2 [Alt: UBM, 2 cod. ms. 478], epub.ub.uni-muenchen.de/12995/1/K_II_2.pdf; *Matrikel der Verstorbenen der Philosophischen Fakultät Ingolstadt, angelegt 1601 von Dekan Rainer Fabricius SJ, 1521-1702. Nomina defunctorum ex facultate philosophica quorum dies anniversaria celebratur feria 4 dominicae primae quadragesimae* UAM, O-IV-9 [Alt: UAM, O-II-10]; *Rechnungsbuch der Theologischen Fakultät Ingolstadt, 1605-1798. Liber accepti et expensi seu rationes aerarii facultatis theol.* [AHG, III 13 (437)]; *Rechnungsbuch und Matrikel der Medizinischen Fakultät Ingolstadt, 1492-1687*, f. 3-56 r., *Dekanatsrechnung 1492-1567*; f. 56 v.-128, *Medizinische Fakultätsmatrikel und Dekanatsrechnung 1604-1687*; *Bemerkung von der Hand Karl Prantls: "aber keines von beiden ganz vollständig"* [UAM, N-II-1]; *Rękopis Facultatis iuridicae Ingolstadiensis 1617. Rechnungsbuch sowie Matrikel der Examinierten und Promovierten an der Juristischen Fakultät Ingolstadt, 1617-1683*. UAM, L-II-1 [Alt: ebenso], k. 116, epub.ub.uni-muenchen.de/13004/1/L_II_1.pdf; *Theologische Fakultätsmatrikel Ingolstadt über Bakkalare (I), Lizentiaten (II) und Doktoren (III), 1600-1800* [AHG, III 18 (505)]. Por. J.N. MEDERER, *Annales Ingolstadiensis Academiae / Ab Anno 1572. Ad Annvm 1672. Pars II, Inchoarvnt Valentinvs Rotmarvs P.-L. Oratoriae Professor Ordinariivs, et Ioannes Engerdvs SS. Theol. Bacc. P.L. ac Poesos Professor Ordinariivs, Ingolstadii 1782, passim*; F.X. FRENINGER, *Das Matrikelbuch der Universitaet Ingolstadt-Landshut-München. Rectoren professoren doctoren 1472-1872, Candidaten 1772-1872, München 1872, passim*.

którego szersze masy szlachty katolickiej się kierowały²⁴. Stąd dodatkowym celem stała się konieczność ustalenia, czy w 1644 r., wśród promowanych, znaleźli się inni przedstawiciele Rzeczypospolitej Obojga Narodów, oprócz Arona Aleksandra Olizarowskiego. Taki zabieg wymusza istnienie rozbieżności pomiędzy dokumentami rękopiśmiennymi a drukowanymi metrykami uniwersyteckimi. Wobec faktu, że uzyskanie doktoratu było zwieńczeniem studiów w zakresie prawa, istnieje potrzeba przeanalizowania, czy wymogi związane z uzyskaniem tego stopnia naukowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie były wysokie, czy nie odbiegały od procedur stosowanych na innych europejskich uniwersytetach oraz czy wszyscy kandydaci zakończyli wszczęte przez siebie postępowania doktorskie.

Wobec powyższego sformułowano następującą hipotezę badawczą: Aron Aleksander Olizarowski był w roku 1644 jedynym studentem pochodzącym z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, promowanym na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie po pomyślnym zaliczeniu przewidzianych prawem egzaminów.

W związku z tak zakreśloną hipotezą wyróżniono dwa problemy badawcze wymagające przeanalizowania.

W pierwszej kolejności należy zweryfikować, czy inne osoby pochodzące z Rzeczypospolitej Obojga Narodów studiowały wspólnie z Aronem Aleksandrem Olizarowskim na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie. W przypadku uzyskania odpowiedzi negatywnej na to zagadnienie – należałoby przeanalizować kolejny problem badawczy, tj. ustalić, czy przewidziane prawem egzaminy doktorskie zdawali wszyscy kandydaci oraz czy ich forma mogła stanowić trudności dla cudzoziemców odbywających studia na niemieckiej uczelni.

Rozwiązanie sformułowanych problemów badawczych oraz weryfikacja postawionej hipotezy oparte są na metodach historyczno-prawnej oraz dogmatyczno-prawnej pozwalających na naukową analizę zachowanych dokumentów uniwersyteckich, a także metodach: funkcjonalnej i celowościowej.

²⁴ S. KOT, *Polacy na studiach w Ingolsztacie*, rec. P. CZAPLEWSKI, «Kwartalnik Historyczny» 28/1914, s. 209.

2. WYDZIAŁ PRAWA UNIwersYTETU W INGOLSZTADZIE I JEGO POLSCY STUDENCI

Uniwersytet w Ingolsztadzie założył książę bawarski Ludwik Bogaty w roku 1472⁵. W tym czasie był instytucją o znaczeniu terytorialnym podporządkowaną władcy. Zgodę na utworzenie szkoły wyższej w formie bulli fundacyjnej wydał papież w 1459 r.⁶ Wszechnica Ingolsztadzka wzorowana była na uniwersytetach w Wiedniu i Paryżu. Jej pierwszym kanclerzem był biskup Eichstätt Johann von Aich⁷. Uniwersytet w Ingolsztadzie, w czasach renesansu, uchodził za jeden najlepszych humanistycznych uniwersytetów niemieckich. W strukturze Wszechnicy Ingolsztadzkiej funkcjonowały cztery wydziały: teologiczny, sztuk wyzwolonych, prawa i medycyny, co było charakterystyczne dla większości europejskich akademii. Jej wewnętrzną strukturę regulowały *Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadianae*, chociażby z 1642 r.⁸ Uniwersytet w Ingolsztadzie przeżywał swój rozwój w XVI w. i wiązało się to z przejściem tej szkoły wyższej przez jezuitów⁹. Wszechnica Ingolsztadzka uchodziła za jeden z bardziej prężnych ośrodków walki z reformacją¹⁰.

Wpisy w metrykach uniwersyteckich zawierały informacje o polskich studentach na Uniwersytecie w Ingolsztadzie¹¹. Część rękopiśmiennych

⁵ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 5.

⁶ *A History of the University in Europe*, red. W. RÜEGG, II: *Universities in Early Modern Europe (1500–1800)*, red. H. DE RIDDER-SYMOENS, Cambridge 1996, s. 83.

⁷ C. PRANTL, *Geschichte der Ludwig-Maxillilians-Universität Ingolstadt, Landshut, München*, I, München 1872, s. 7.

⁸ Gesetze und Privilegien der Universität Ingolstadt, Abschrift Mitte 18. Jahrhundert. *Constitutiones et privilegia universitatis Ingolstadianae*, AHG, III 14 (442).

⁹ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 5; B. NATOŃSKI, *Jezuici a Uniwersytet Krakowski w XVI wieku*, Kraków 2002, s. 22.

¹⁰ A. KARBOWIAK, *Polacy na studiach w Ingolsztacie*, wyd. P. Czaplewski, Poznań, Toruń, Kraków 1914 [recenzja], «Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej» 13.1-4/1914-1915, s. 379.

¹¹ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 5 i n.; A. DANYSZ, *Młodzi Tuczynscy w kolegium jezuickim w Ingolsztadzie w latach 1654-1659*, [w:] *Studia z dziejów wychowania w Polsce*,

dokumentów uniwersyteckich została opublikowana¹², a następnie była uzupełniana przez naukowców w późniejszych wiekach¹³. Wydział Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie miał także swoje własne księgi metrykalne, które zachowały się również w formie rękopisów¹⁴. Na podstawie zachowanych dokumentów uniwersyteckich można ustalić liczbę osób pochodzących z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, które odbyły do Wszechnicy Ingolstadtzkiej „podróż edukacyjną” rozumianą jako „podróż akademicka” (*peregrinatio academica*)¹⁵. Uniwersytet w Ingolstadtzie był dość chętnie wybierany przez naszych rodaków jako zagraniczna uczelnia wyższa¹⁶, a w jej strukturze znaczną popularnością cieszył się wydział prawa. Nie tylko młodzież szlachecka, ale również towarzyszący jej orszak miał obowiązek wpisu do metryki uniwersyteckiej¹⁷. Zatem w latach 1473-1700 w Ingolstadtzie studiowało 828 studentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, lecz jedynie 383 wybrało konkretny kierunek studiów¹⁸. Prawdopodobnie pozostali towarzyszyli młodym szlachcicom jako dworzanie czy preceptorzy¹⁹. Na Wydziale

red. A. DANYSZ, Kraków 1921, s. 232-256; A.F. GRABSKI, *Przyczynek do studiów Polaków w Ingolstadtzie*, «Odrodzenie i Reformacja w Polsce» 13/1968, s. 159-160.

¹² Por. J.N. MEDERER, *op. cit.*, *passim*; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, *passim*.

¹³ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 5 i n.; S. KOT, *Polacy na studiach w Ingolstacie...*, s. 209; L. RESCH, L. BUZAS, *Verzeichnis der Doktoren und Dissertationen der Universität Ingolstadt-Landshut-München 1472-1970*, I: *Theologische, Juristische, Staatswirtschaftliche Fakultät 1472-1915*, München 1975, *passim*, II: *Medizinische Fakultät 1472-1915*, München 1976, *passim*.

¹⁴ Rękopis *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617. Rechnungsbuch sowie Matrikel der Examinierten und Promovierten an der Juristischen Fakultät Ingolstadt, 1617-1683*. UAM, L-II-1, epub.ub.uni-muenchen.de/13004/1/L_II_1.pdf.

¹⁵ A. KARBOWIAK, *op. cit.*, s. 379.

¹⁶ Jedynie więcej Polaków studiowało w Padwie i Bolonii; zob. M. BERSOHN, *Studenci Polacy na uniwersytecie bolońskim w XVI i XVII wieku*, Kraków 1890, s. 8 i n.; P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 13 i n.

¹⁷ C. PRANTL, *op. cit.*, s. 283.

¹⁸ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 10 i n.

¹⁹ Zob. D. ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK, *Podróże edukacyjne Polaków w XVI i XVII wieku*, [w:] J. HELLWIG, W. JAMROŹEK, D. ŻOŁĄDŹ, *Z prac poznańskich historyków wychowania*, Poznań 1994, s. 29 i n.; EADEM, *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie*

Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie w latach 1473-1700 studiowało co najmniej 110 studentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, chociaż Paweł Czaplewski uważał, że mogło ich być nawet około 300 osób²⁰. Takiej liczby słuchaczy można upatrywać w tym, że w zakresie prawa kształcili jedynie: rodzima szkoła wyższa w Krakowie i Akademia Zamojska²¹. W 1644 r. powstał Wydział Prawa Akademii Wileńskiej²². Natomiast polski szlachcic mógł potrzebować wykształcenia prawniczego, gdyż było ono pomocne do piastowania urzędów sądowych i administracyjnych w kraju²³.

W dniu 22 października 1641 r. wpisał się do metryki uniwersyteckiej jako: *Aaron Alexander Olizarowski Eques Polonus Juris et Medic. stud.*²⁴ i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie późniejszy autor *De politica hominum societate*²⁵. Był jednym z 11 studentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, którzy podjęli wówczas

XVII wieku, Poznań 1996, s. 15-20, 23-24; M. CHACHAJ, *Metryki zagranicznych uniwersytetów i akademii jako źródło do dziejów kultury polskiej (XVI-XVII w.)*, [w:] *Studia z dziejów epoki renesansu*, red. H. ZINS, Warszawa 1979, s. 37-56; A. MARKIEWICZ, *Podróże edukacyjne w czasach Jana III Sobieskiego. Peregrinationes Iablonovianae*, Warszawa 2011, s. 23; J. PIETRZAK, *Akademickie niestaki, czyli o niechlubnym żywocie polskich studentów w podróżach edukacyjnych po Europie Zachodniej od XVI do XVII wieku*, «Biuletyn Historii Wychowania» 1233-2224, 32/2014, s. 9.

²⁰ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 14.

²¹ M. DYJAKOWSKA, *Prawo rzymskie w Akademii Zamojskiej w XVIII wieku*, Lublin 2000, s. 27 i n.

²² J. BIELIŃSKI, *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, II, Kraków 1900, s. 476; L. JANOWSKI, *Historiografia Uniwersytetu Wileńskiego*, cz. 1, Wilno 1921, s. 9; S. BEDNARSKI, *Dwieście lat Wileńskiej Akademii Jezuickiej 1570-1773. Próba syntezy*, [w:] *Pamiętnik VI powszechnego zjazdu historyków polskich w Wilnie 17-20 września 1935 r.*, cz. 1, red. F. PODHORODECKI, Lwów 1935, s. 291; L. PIECHNIK, *Dzieje Akademii Wileńskiej*, t. II, *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655*, Rzym 1983, s. 162-163; P. NICZYPORUK, P. KOŁODKO, *Kazimierz Leon (Lew) Sapieha a Wydział Prawa Akademii Wileńskiej*, [w:] *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, red. A. LITYŃSKI, A. MATAN, M. MIKOŁAJCZYK, D. NAWROT, G. NANCKA, Katowice 2020, s. 627-636.

²³ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 14.

²⁴ Zob. S. KOT, *Aron Aleksander Olizarowski...*, s. 3.

²⁵ P. NICZYPORUK, *Aaron Aleksander Olizarowski profesorem prawa Akademii Wileńskiej...*, s. 194 i n.

edukację na Wszechnicy Ingolstadtzkiej²⁶. Aron Aleksander Olizarowski wpisał się do metryki uniwersyteckiej wspólnie z synami Jakuba Szczawińskiego, wojewody brzesko-kujawskiego²⁷, i towarzyszącymi im osobami²⁸. Autor *De politica hominum societate* mógł być opiekunem młodych szlachciców, a nie jak sugerował Stanisław Kot, ich preceptorem czy dworzaninem²⁹. W latach 1641-1644 na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie studiowały jeszcze inne osoby pochodzące z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a mianowicie Hyacyntus Mohuski (Moliński?) od 5 maja 1642 r., Petrusz Wanowły (Wanowski) od 6 stycznia 1643 r. oraz Lanchoronsky (Lanckoroński) od 7 kwietnia 1644 r.³⁰ Być może również inni rodacy, którzy byli wpisani do metryk uniwersyteckich, także uczęszczali na wykłady z zakresu nauk prawnych, brak jednak bardziej szczegółowych informacji w tym zakresie.

3. PROFESOROWIE PRAWA NA WSZECHNICY INGOLSZTADZKIEJ

Wydział Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie, szczególnie w latach 1641-1644, zatrudniał wielu znanych profesorów. Również w tym okresie dokonały się zmiany organizacyjne na fakultecie, w szczególności związane z obsadą niektórych zajęć³¹. Na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie pracował wówczas jeden z najstarszych jego profesorów Erazm (Erasmus) Pascha. Prowadził on zajęcia w zakresie Kodeksu, a następnie również z prawa publicznego. Urodzony w Salzwedel, w dawnej Marchii Brandenburskiej, w roku 1568, Erazm Pascha był autorem dzieła *De privilegiis* z 1621 r. oraz promotorem dysertacji *Conclvsiones*

²⁶ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 9.

²⁷ *Urzednicy wojewodztw łęczyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. OPALIŃSKI i H. ŻEREK-KLESZCZ, Kórnik 1993, s. 295.

²⁸ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 54.

²⁹ S. KOT, *Aron Aleksander Olizarowski...*, s. 3.

³⁰ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 54-55.

³¹ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 302.

ivridicae. De ivre emphyteutico z 1620 r. Johannes Schoenbuchera³². Był prawdopodobnie uczniem Christopha Besolda (Besoldusa)³³ i podobnie jak mistrz przeszedł z wyznania luterańskiego na katolickie³⁴. Erasmus Pascha jako doktor obojga praw oraz posiadający tytuł palatyna świętego cesarstwa³⁵ był osobą uznaną nie tylko na Wydziale Prawa, ale również na Uniwersytecie³⁶. Jego śmierć 2 września 1643 r. pogrążyła w żałobie całą społeczność akademicką Ingolstadt³⁷.

Innym profesorem pracującym na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie od 1639 r. był Johan Jakob Lossius³⁸, wykładowca Instytucji. Był on promotorem dzieła *Dissertatio Ivridica De Donationibvs*³⁹ Fryderyka Aleksandra Kotulińskiego. Johan Jakob Lossius pełnił obowiązki dziekana i kilkakrotnie funkcję rektora Uniwersytetu w Ingolstadtzie w latach 1645, 1654, 1657, 1661, 1665, 1669 czy 1674⁴⁰. Również aktywną osobą w administrowaniu uczelnią, jak i w pracy na Wydziale Prawa był Caspar Manz (Manzius)⁴¹. Został on zatrudniony jako profesor prawa od 1636 r.⁴², a prowadził wykłady z zakresu Instytucji oraz prawa karnego i feudalnego⁴³. Podobnie jak Johan Jakob Lossius również Caspar Manz kilkakrotnie był rektorem Uniwersytetu w Ingolstadtzie

³² Zob. *Biographisches Lexikon der Ludwig-Maximilians Universität München, I: Ingolstadt-Landshut 1472-1826*, red. L. BOEHM, W. MÜLLER, W.J. SMOLKA, H. ZEDLMAIER, Berlin 1998, s. 302.

³³ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 27.

³⁴ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 306.

³⁵ P. KWIATKOWSKI, *Theatrum zycia ludzkiego w historycznych exhibicyach*, Kalisz 1740, s. 318.

³⁶ *Biographisches Lexikon der Ludwig-Maximilian-Universität München...*, s. 302.

³⁷ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 306. Chyba jednak zmarł 11 września, co wynika z zachowanego w kościele akademickim epitafium.

³⁸ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 28.

³⁹ Ingolstadtii 1647.

⁴⁰ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 18.

⁴¹ J.A. RITTER VON EISENHART, *Manz, Kaspar*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, XX, Leipzig 1884, s. 281-285; W. MÜLLER, *Manz, Kaspar*, [w:] *Bosls bayerische Biographie*, red. K. BOSL, Regensburg 1983, s. 505; *Manz, Kaspar*, [w:] *Deutsche Biographische Enzyklopädie*, red. R. VIERHAUS, VI: *Kraatz-Menges*, Berlin–Boston–München 2006, s. 717.

⁴² F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 27.

⁴³ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 302.

w latach 1637, 1638, 1640, 1641, 1647, 1652 czy 1661⁴⁴. Piastował on też funkcję dziekana Wydziału Prawa w 1643 r., gdy pełniąc tę godność, wygłosił mowę pogrzebową po śmierci Erazma Paschy⁴⁵, oraz w 1644 r.⁴⁶ W czasie swej kariery naukowej wydał kilka prac naukowych, a mianowicie: *De fidejussoribus*⁴⁷, *De tutelis et curis*⁴⁸, *De pactis et transactionibus*⁴⁹, *Commentarius Ratio-Regularis In Quatuor Libros Institutionum Imperialium*⁵⁰ czy *De testamento valido et invalido*⁵¹. Był cenionym wykładowcą z zakresu prawa⁵².

Profesorem na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie był Arnold Rath⁵³, który otrzymał doktorat z prawa w 1623 r.⁵⁴ Został on wychowany jako wyznawca kalwinizmu, ale nawrócił się na wyznanie katolickie i w 1623 r. został profesorem nadzwyczajnym Wszechnicy Ingolsztadzkiej. Natomiast w roku 1625, po śmierci kuzyna Hieronima Ratha, profesorem zwyczajnym na Wydziale Prawa w Ingolsztadzie⁵⁵. Nauczał on zagadnień prawnych zawartych w Pandektach i Kodeksie⁵⁶.

Z punktu widzenia studenta ważni byli wykładowcy – mistrzowie, gdyż student wybierał konkretną szkołę wyższą lub profesora, posiadającego renomę i sławę, zdobyte dzięki wybitnym dokonaniom⁵⁷. Również

⁴⁴ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 18.

⁴⁵ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 306.

⁴⁶ Rękopis *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 116.

⁴⁷ CASPARUS MANZIUS, *De fidejussoribus*, Ingolstadii 1641.

⁴⁸ CASPARUS MANZIUS, *De tutelis et curis*, Ingolstadii 1652.

⁴⁹ CASPARUS MANZIUS, *De pactis et transactionibus*, Haenlin 1661.

⁵⁰ CASPARUS MANZIUS, *Commentarius Ratio-Regularis In Quatuor Libros Institutionum Imperialium*, Noribergae (Nürnberg) 1671.

⁵¹ IDEM, *De testamento valido et invalido*, Francofurtii (Ulm und Frankfurt am Main) 1680.

⁵² C. PRANTL, *op. cit.*, s. 486 i n.

⁵³ H. REUSCH, *Rath Arnold*, [w:] «Allgemeine Deutsche Biographie» 27/1888, s. 349; <https://www.deutsche-biographie.de/pnd100244033.html#adbcontent>.

⁵⁴ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

⁵⁵ C. PRANTL, *op. cit.*, s. 423.

⁵⁶ H. REUSCH, *Rath Arnold...*, s. 349.

⁵⁷ D. ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK, *Podróże edukacyjne Polaków w XVI i XVII wieku...*, s. 29 i n.; EADEM, *Peregrinatio academica...*, s. 15-20, 23-24; M. CHACHAJ, *Metryki zagranicznych uniwersytetów i akademii jako źródło do dziejów kultury polskiej (XVI-XVII w.)...*

uczelnia, na której odbyto studia, mogła stanowić dobre miejsce do kontynuowania kariery akademickiej.

Aron Aleksander Olizarowski jeszcze podczas studiów podjął starania o zatrudnienie na uczelni w Bawarii⁵⁸. Jego kontrkandydatem do objęcia nadzwyczajnej katedry prawa na Wszechnicy Ingolstadtzkiej był Joannes Antonius Crollalanza⁵⁹. Pomimo poparcia starań autora *De politica hominum societate* o posadę uniwersytecką przez księcia neuburskiego oraz biskupa z Eichstätt, ówczesnego kanclerza uniwersytetu⁶⁰, Aron Aleksander Olizarowski nadzwyczajnej katedry prawa nie objął. Władze wydziału i uniwersytetu wybrały Joannesa Antoniusa Crollalanzę, który rozpoczął karierę naukową oraz organizacyjną na Wszechnicy Ingolstadtzkiej. W dniu 13 listopada 1643 r. został on profesorem Uniwersytetu w Ingolstadt, obejmując nadzwyczajną katedrę prawa⁶¹. Johannes Antonius Crollalanza był znanym prawnikiem chociażby ze swej praktyki w Rocie Rzymskiej⁶². Po śmierci Erasma Paschy został on profesorem zwyczajnym w zakresie prawa⁶³. Johannes Antonius Crollalanza czterokrotnie piastował godność rektora Uniwersytetu w Ingolstadt w latach 1648, 1659, 1671 i 1674, był dziekanem Wydziału Prawa oraz w roku 1669 reprezentował uczelnię w parlamencie państwowym w Monachium⁶⁴. Jako profesor zwyczajny prawa wydał on drukiem dwie prace naukowe

s. 37-56; A. MARKIEWICZ, *Podróże edukacyjne w czasach Jana III Sobieskiego...*, s. 23; J. PIETRZAK, *Akademickie niestatk...*, s. 9.

⁵⁸ J. SARCEVIČIENĖ, *op. cit.*, s. VIII.

⁵⁹ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 302.

⁶⁰ J. SARCEVIČIENĖ, *op. cit.*, s. IX.

⁶¹ E.J.H. STEFFENHAGEN, *Crollalanza, Johann Anton*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, ed. R.F. VON LILIENCRON, *Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, IV, Lipsiae 1876, s. 604.

⁶² C. PRANTL, *op. cit.*, s. 427 i n.

⁶³ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 28. Zob rękopis, *Matricula (d. i. Acta in der Form von Protokollen oder Diarien) collegii theol. in incluta academia Ingolstadiensi elogia virorum illustrium facultatis theol. professorum in auditorio theol. descripta, Dekanatsbuch der Theologischen Fakultät Ingolstadt, 1600-1701*, II, k. 108; AHG, III 11 (423), pub.ub.uni-muenchen.de/12989/1/AHG_III_11_2.pdf.

⁶⁴ C. PRANTL, *op. cit.*, s. 463, 467, 482, 488.

drukiem: *Ichnographia rerum publicarum generalis*⁶⁵ i *De ingressu ac progressu sacri militiis*⁶⁶. Johannaesa Antoniusa Crollalanzę cechował dość surowy charakter i nieobyczajny tryb życia, za co w 1674 r. wydział publicznie ogłosił go *infamem calumniantem*, a w 1669 r. został ukarany grzywną przez rektora i umieszczony w areszcie domowym. Schorowany profesor przeszedł na emeryturę w 1677 r.⁶⁷

Aron Aleksander Olizarowski, po śmierci Erazma Paschy, jeszcze w 1643 r. ponowił swoje starania o nadzwyczajną katedrę prawa na Uniwersytecie w Ingolstadtzie⁶⁸. Jego kontrkandydatem do posady uniwersyteckiej był radca rządowy Straubinga Mathias Kaut⁶⁹. Po raz kolejny Aron Aleksander Olizarowski został negatywnie oceniony przez władze wydziału, gdyż nie zwieńczył jeszcze swych studiów prawniczych doktoratem oraz biegle nie władał językiem niemieckim⁷⁰. Mathias Kaut od roku 1641 posiadał doktorat z prawa⁷¹, biegle władał swym ojczystym językiem⁷² i zapewne dlatego został on zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie w Ingolstadtzie⁷³. Podczas swej pracy na uczelni wspierał on organizacyjnie swoją macierzystą jednostkę, pełniąc kilkakrotnie funkcję jej rektora, chociażby w latach 1655 czy 1659⁷⁴.

⁶⁵ IOANNIS ANTONI CROLLOLANZA, *Ichnographia rerum publicarum generalis*, Ingolstadii 1674.

⁶⁶ IOANNIS ANTONI CROLLOLANZA, *De ingressu ac progressu sacri militiis*, Ingolstadii 1675.

⁶⁷ E.J.H. STEFFENHAGEN, *Crollalanza, Johann Anton...*, s. 604.

⁶⁸ Zob. *Biographisches Lexikon der Ludwig-Maximilians Universität München...*, s. 302.

⁶⁹ „Als Pascha gestorben war, bewarben sich der Pole Olizarovius und der Straubinger Regierungsrats Mathias Kaut um eine Professur, deren ersterer abgewiesen wurde, weil er Deutschen nicht mächtig war, während letzterer (1643) als Extraordinarius Aufnahme fand”. C. PRANTL, *op. cit.*, s. 427.

⁷⁰ Rękopis *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 112-114.

⁷¹ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45; L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 92.

⁷² J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 296 – Matthias Kaut, Langeneiffens. Sueu.

⁷³ C. PRANTL, *op. cit.*, s. 427.

⁷⁴ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 18.

4. STARANIA O UZYSKANIE DOKTORATU NA UNIWERSYTECIE W INGOLSZTADZIE W 1644 R.

Pod kierunkiem profesorów – mistrzów na Uniwersytecie w Ingolstadtzie słuchacze prawa podejmowali próby zdobycia doktoratu, który był zwieńczeniem ich wykształcenia prawniczego. Wszechnica Ingolstadtka, podobnie jak większość uczelni wyższych w Europie, nadawała połączony stopień doktora obojga praw: cywilnego (rzymskiego) i kanonicznego (*utriusque iuris*)⁷⁵. Prawo do nadawania stopni i promowania własnych doktorów było najistotniejszym przywilejem akademickim, którym cieszyły się uznane szkoły wyższe świata chrześcijańskiego⁷⁶. Uniwersytet w Ingolstadtzie już od początku swego istnienia posiadał uprawnienia promocyjne, których procedurę uregulowano w dokumentach uczelni⁷⁷. Każdy, kto otrzymał doktorat *utriusque iuris*, traktował ten fakt jako zaszczyt i wyróżnienie, gdyż niejako był reprezentantem uczelni, na której został promowany. O stopnie naukowe ubiegali się przede wszystkim ci, którzy planowali dalszą karierę akademicką, a także dostojnicy państwowi i kościelni⁷⁸.

W rozdziale XVII *De Promovendis z Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadiana* z 1642 r.⁷⁹ zawarte zostały wymogi, jakie były stawiane kandydatom na licencjata czy doktora prawa.

Sic in Juridica Facultate similiter, nullus ad Licentiatum aut Doctoratum admittatur, qui non unum saltem hebdomatarium Collegium feriis quintis haberi solitum se frequentavisse comprobaverit, quique quinquennium in audiendis lectionibus ac studio juris non absolverit, nisi singularis causa illud suaserit, qui item biennio philosophiam non audierit, ubi specialiter notandum, quod iuxta recentiora clementissima

⁷⁵ Por. R. PLEČKAITIS, *Stopnie naukowe w dawnym Uniwersytecie Wileńskim*, [w:] *Studia z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579-1070*, Warszawa 1979, s. 31 i n.; P. NICZYPORUK, *Promocje doktorskie obojga praw w Akademii Wileńskiej*, «Miscellanea Historico-Iuridica» 2/2004, s. 17 i n.

⁷⁶ M. DYJAKOWSKA, *op. cit.*, s. 187 i n.

⁷⁷ *Constitutiones et privilegia universitatis Ingolstadianae...*, k. 94.

⁷⁸ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 13.

⁷⁹ *Constitutiones et privilegia universitatis Ingolstadianae...*, k. 94.

Decreta nulli in Facultate juridica liceat praeter logicam etiam lectiones Institutionum iuris frequentare, et ut ad collegia iuridica nulli admittantur, nisi integrum biennium in philosophia compleverint, hoc est, qui non logicam, et physicam absolverint.

W myśl regulacji Uniwersytetu w Ingolsztadzie nikt nie mógł ubiegać się o stopień licencjata czy o doktorat, jeśli nie uczestniczył w co najmniej jednym cotygodniowym seminarium, które zwykle odbywało się w czwartek, oraz nie odbył pięcioletnich studiów prawnych. Od spełnienia powyższych wymogów można było być zwolnionym poprzez wskazanie szczególnej przyczyny usprawiedliwiającej konieczność odstępstwa od reguł uniwersyteckich. Ponadto kandydat do stopnia licencjata czy doktora musiał uczyćszczać na logikę, a także na zajęcia z podstaw prawa.

W 1644 r. Aron Aleksander Olizarowski przystąpił do egzaminów doktorskich na Wszechnicy Ingolstadtzkiej, o czym czytamy w dokumencie z Królewca⁸⁰, który Andrzej Skrobaccki uznawał za dyplom doktorski autora *De politica hominum societate* z zakresu medycyny⁸¹.

*Ibidem [in Academia Ingolstadiensi] insuper utrique juri toto quadriennio, summo studio ac labore ita vacavit, ut publice utriusque juris doctor proclamatus sit*⁸².

Na Uniwersytecie w Ingolsztadzie Aron Aleksander Olizarowski studiował kilka kierunków, lecz jedynie swoje studia w zakresie prawa autor *De politica hominum societate* zwieńczył doktoratem⁸³. W roku 1644, w którym go promowano, wielu innych słuchaczy prawa podjęło starania o uzyskanie stopni uniwersyteckich, o czym czytamy w jednym z archiwalnych dokumentów Wszechnicy Ingolstadtzkiej⁸⁴.

⁸⁰ Zespół archiwalny, Uniwersytet Albrechta w Królewcu, z jednostki archiwalnej *Album Facultatis Medice. Liber Testimoniorum Primus*, k. 90-93.

⁸¹ A. SKROBACKI, *Nowe przyczynki do biografii Arona Aleksandra Olizarowskiego...*, s. 188.

⁸² Zespół archiwalny, Uniwersytet Albrechta w Królewcu, z jednostki archiwalnej *Album Facultatis Medice. Liber Testimoniorum Primus*, k. 92.

⁸³ P. NICZYPORUK, *Aaron Aleksander Olizarowski profesorem prawa Akademii Wileńskiej...*, s. 192.

⁸⁴ Rękopis. *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 116.

[k. 116]

Anno 1644 1 februarii pro licentia utriusque iuris examinati et 3 creati sunt Bartholomeus Baggentseuter, Ioannes Christophorus Muris et Philippus Steptars, cui ob ferocissimam pauperitatem et quia ex lutherano praedicente catholicus factus ob religionis favorem iura licentiatum dum ad praegraviorem fortunam deveniet, remissa fuerint. Sed e contra, quia satis male respondit, informatum fuit quod gradum doctoratus sperare nequeat, nisi iterum examinatus maiorem ac satisfacentem in tentamine progressum ostenderit.

12 Martii pro licentia utriusque iuris examinatus et 14 creatus fuit Joachimus Kurort Landspergensis [dopisane na marginesie: Fuessensis].

18 Aprilis anno eodem pro licentia examinati fuerunt domini Otto Henricus Kioll (qui abundantissime satisfecit, Baltasar Zeller et Franciscus Merquis, Bernardinus Faber autem licet moribus alias commendantissimus ac meritissimus ob ineptissimas in omnibus exercitiis responsiones universa consensione reiectus fuerit adeo ut ne quidem ad publicum examen fuisset admissus nisi se praeter opinionem valde turbatum fuisset allegasset.

Sub Meo Caspari Maritii Decanatu

Examinati fuerunt pro licentia et 16 Iunii 1644 roku creati domini Joannes Ivo Köberlin Landishutensis, advocati filius, qui desuperque Philosophiae per decem annos institutiones et postea in quintum annum iura sola audivit. Similiter dominus

Albertus Sudersdorfer Monacensis postquam iura audivisset per 4 annos cum dimidio qui ambo ita responderunt, ut examinatorebus satisfecerint.

11 Iulii publice creati fuerunt licentiatum et 1) doctores legentes domini Marcus Vernerus La Farine Bruntrutansius qui post absolutam theologiam et aliquot annis auditam iurisprudentiam Viennae hic per annum continuavit.

Georgius Grimdel Salisburgensis post persolutam theologiam et ius canonicum Salisburgi audivit hic per quattuor fere annos iuri operam dederit.

Magister Andreas Straidl Taufkirchensis Bavaricus audivit desuper philosophiae per duos annos insitutiones postea autem reliqua iura per quinquennium

Isaac Hesster Tyrolensis qui hic Ingolstadii una cum philosophia audivit institutiones et cariesceri[?]scientia per annum , postea ius solum per triennium

Magister. Ioannes Baptista Kreut qui post absolutam philosophiam ius solum audivit per 5 annos

Magister Simon Pilger [Diliger] audivit iurisprudentiam per 5 annos

Magister Alexander Olizarovius eques Polonus qui alibi theologiam absolvit et iura cepit hic autem per tres fere annos continuavit.

Ex his duo postremi in Lithuaniam abierunt Professores in Accademia Vilnensi futuri.

Caeterum omnes ita responderunt ut expectationi nostrae et plerique abunde, satisfecerint praesertim primus, quartus et quintus.

[k. 117]

22 Augusti tentati, postridie examinati fuerunt pro licentia domini Iosephus ab Aach Brigantinus et dominus Petrus Staub Bavarus quorum primus excellētis alter sufficientis doctrinae et exuberantis diligentiae 25 eiusdem creati sunt.

Sub meo, Ioannis Iacobi Losskii Decanatus

26 Novembris ad tentamen admissi sunt Ioannes Franciscus Hamert Salisupurgensis [sic] magister, qui ultra quattuor annos iuri hic operam dedit et Hieronimus Ziegler Monacensis qui hic et Viennae iuri operam donavit per 4 annos cum dimidio 29 eiusdem examinati ita perluerant suam eruditionem maxime posterior ut omnia valentia 5 ta decembris in licentiatu fuerint creati.

Na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie już na początku 1644 r. rozpoczęły się egzaminy w zakresie stopnia licencjata obojga praw. Odbywały się one praktycznie w miesięcznych odstępach czasu. Nie wszyscy kandydaci zdali pomyślnie egzaminy i otrzymali stopień licencjata obojga praw. To pokazuje, że egzaminujący profesorowie dbali

o wysoki poziom swych absolwentów. Nawet wypromowani licencjaci obojga praw nie zostali później doktorami obojga praw⁸⁵.

Jedynie 11 lipca 1644 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie promowano siedmiu doktorów po złożeniu przez nich stosownych egzaminów⁸⁶. Wpisu w metryce wydziałowej dokonał Kaspar Martius [Manz], urzędujący dziekan⁸⁷. Przypuszczalnie mógł on być egzaminatorem lub chociażby członkiem komisji. Uczestnikiem egzaminów doktorskich mógł być Jan Jakub Losski, który w drugiej połowie 1644 r. pełnił funkcje dziekana⁸⁸, lub inny profesor z Wydziału Prawa. Z rękopisu wynikało, że wobec promowanych zastosowano kryteria zawarte w *Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadiana* z 1642 r. Urzędujący dziekan przy każdym z siedmiu doktorów wskazał na ich odbyte studia oraz zaliczone przedmioty. Marcus Werner La Farine z Porrentruy (Prumtrut)⁸⁹ ukończył teologię oraz studiował prawo w Wiedniu, które przez rok kontynuował w Ingolstadtzie. Dziekan Kaspar Manz uznał, że wypełnił on kryteria formalne przewidziane w regulacjach akademickich i dopuścił go do egzaminów doktorskich. Podobna sytuacja miała miejsce w stosunku do drugiego z promowanych – Georga Grimdela z Salzburga⁹⁰. On również ukończył teologię oraz studia z prawa kanonicznego w rodzimym mieście. Ponadto przez prawie cztery lata kształcił się na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie⁹¹. Natomiast kolejni trzej promowani doktorzy odbyli swoje studia właśnie w Bawarii. Andreas Straidl z Taufkirchen⁹² przez dwa lata kształcił się w zakresie filozofii, zaś przez pięć lat w dziedzinie prawa. Podobną

⁸⁵ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45 i n.

⁸⁶ L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 93.

⁸⁷ Rękopis. *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 116.

⁸⁸ *Ibidem*, k. 117.

⁸⁹ Brak informacji o jego wpisie do metryki uniwersyteckiej – zob. L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 93.

⁹⁰ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 308; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

⁹¹ Imatrikulowany w 1641 r.; zob. *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt-Landshut-München. Herausgegeben im Auftrag des Rektors, część I: Ingolstadt, II: 1600-1700, część lata 1600-1650*, red. VON GÖTZ FREIHERN VON PÖLNITZ, München 1939, s. 656.

⁹² J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 308; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

edukację odbył Jan Baptysta Kreut [Kreütt] z Kitzbühl⁹³. Natomiast Izaak Hesster z Tyrolu⁹⁴ właśnie w Ingolsztadzie studiował filozofię, a następnie prawo przez trzy lata⁹⁵.

Dnia 11 lipca 1644 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie promowano także na doktorów Szymona Pilgera⁹⁶ [Dilgera] oraz polskiego szlachcica [Arona] Aleksandra Olizarowskiego. Przy ich nazwiskach znalazła się adnotacja, że: *Ex his duo postremi in Lithuaniam abierunt Professores in Accademia Vilmensi futuri*. Swoją dalszą karierę uniwersytecką kontynuowali na Wydziale Prawa Akademii Wileńskiej. Szymon Dilger był absolwentem Wszechnicy Ingolsztadzkiej, gdzie kształcił się w zakresie prawa przez okres pięciu lat, spełniając kryteria przewidziane regulacjami uniwersyteckimi. Natomiast Aronowi Aleksandrowi Olizarowskiemu uznano, że ukończenie filozofii, rozpoczęcie studiów prawniczych na innej uczelni, a także ich kontynuacja przez trzy lata na Uniwersytecie w Ingolsztadzie pozostawało w zgodzie z zasadami zawartymi w *Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadiana* z 1642 r.

Ostatnie zdanie rękopisu odnośnie do egzaminów doktorskich: *Caeterum omnes ita responderunt ut expectationi nostrae et plerique abunde, satisfecerint praesertim primus, quartus et quintus*⁹⁷ może poniekąd świadczyć o ich poziomie. Nie znamy bliższych informacji co do ich przebiegu. Można domniemywać, że reguły postępowania przy promocjach doktorskich na Uniwersytecie w Ingolsztadzie były zbliżone do tych przeprowadzanych na większości uczelni wyższych.

Jak zaznacza Marzena Dyjakowska⁹⁸, procedurę promocyjną rozpoczynał ubiegający się o stopień, zgłaszając ten fakt rektorowi lub dziekanowi wydziału; ten z kolei przedstawiał ją na ogólnym zgromadzeniu profesorów, zwanym *convocatio*, zwoływanym na specjalne

⁹³ Imatrikulowany w 1637 r. – zob. L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 93.

⁹⁴ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 308; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

⁹⁵ Przyjęty na studia w 1638 r.; zob. *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt-Landshut-München. Herausgegeben im Auftrag des Rektors...*, s. 620.

⁹⁶ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 308; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

⁹⁷ Rękopis. *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 117.

⁹⁸ M. DYJAKOWSKA, *op. cit.*, s. 194-205.

życzenie kandydata do promocji. Zadaniem członków zgromadzenia było ustalenie, czy kandydat spełnia wymogi natury formalnej. Wedle *Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadiana* z 1642 r. był nim przede wszystkim odpowiedni poziom wykształcenia. Kandydat musiał także uzyskać wpis do albumu studentów, by korzystać z określonych przywilejów, które gwarantowała uczelnia. Zgromadzenie profesorów, poprzez głosowanie, dopuszczało go do dalszych etapów procedury doktorskiej oraz wybierało spośród siebie egzaminatorów i jednego profesora jako promotora. Kandydat na doktora obowiązany był poddać się dwustopniowemu egzaminowi w jedno- lub kilkudniowych odstępach czasowych. Po zakończeniu wystąpienia doktorant uiszczał określoną opłatę egzaminacyjną, z której zwolnieni byli jedynie ubiegający się o doktorat wykładowcy Akademii⁹⁹.

Warunkiem uzyskania doktoratu na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie nie było napisanie i obrona dysertacji doktorskiej, ale jedynie zdanie stosownego egzaminu. Ponadto dokonujący wpisu w metryce wydziałowej urzędujący dziekan Kaspar Manz¹⁰⁰ wskazał, które odpowiedzi kandydatów na doktorów były zadowalające i wypełniły oczekiwania komisji, a także zwrócił uwagę na te zasługujące na wyróżnienie. Zatem wszyscy promowani 11 lipca 1644 r. na Wydziale Prawa doktorzy uzyskali aprobatę ze strony egzaminujących ich profesorów. Jedynie Werner La Farine, Izaak Hesster oraz Johann Baptist Kreütt wywarli bardzo pozytywne wrażenie na komisji sprawdzającej ich wiedzę, że dziekan postanowił ich wyróżnić i ten fakt odnotował w metryce wydziałowej. Wątpliwości budzić może zawarte w rękopisie stwierdzenie *licentiati et doctores legentes*, ale znane i dostępne dokumenty, jak chociażby wydane drukiem roczniki, wskazywały, że chodziło o doktorat *utriusque iuris*¹⁰¹.

Należy wskazać, że promowany 11 lipca 1644 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolstadtzie Aron Aleksander Olizarowski miał być jednym z dwóch doktorów pochodzących z Rzeczypospolitej Obojga

⁹⁹ IBIDEM, s. 196 i n.; P. NICZYPORUK, *Promocje doktorskie obojga praw w Akademii Wileńskiej...*, s. 28.

¹⁰⁰ Rękopis. *Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617...*, k. 116.

¹⁰¹ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 308.

Narodów, którzy uzyskali swoje stopnie na tym wydziale¹⁰². Drugim doktorem *utriusque iuris* miał być Ludow. Thomas Hornaeus [Hornlaeus, Hornlaeus], Lubawien, Borussus, immatrykulowany w 1600 r. w Krakowie jako syn Tomasza¹⁰³. W 1601 r. wpisany został do meryki Uniwersytetu w Ingolsztadzie, gdzie miał uzyskać stopień doktora¹⁰⁴. Niestety nie znajdujemy tej osoby wśród spisów promowanych doktorów *utriusque iuris* Wszechnicy Ingolsztadzkiej¹⁰⁵. Natomiast od 1647 r., na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie, studiował Friedrich [Fryderyk] Aleksander [Alexander] Kotulynski¹⁰⁶ [Baron von Kotalynski]¹⁰⁷. Także w tym samym roku został promowany na doktora *utriusque iuris* Wszechnicy Ingolsztadzkiej¹⁰⁸. Promotorem jego rozprawy doktorskiej *Dissertatio Iuridica De Donationibus*¹⁰⁹ był Johan Jakob Lossius¹¹⁰, wykładowca Instytucji. Lektura strony tytułowej dysertacji wskazywała, że na czele komisji doktorskiej stał promotor rozprawy, a obrona odbyła się 20 maja 1647 r.

5. UWAGI KOŃCOWE

Aron Aleksander Olizarowski jako jeden z pierwszych przedstawicieli Rzeczypospolitej Obojga Narodów zwięczył doktoratem swoje studia w zakresie prawa na Uniwersytecie w Ingolsztadzie. Późniejszy profesor Akademii Wileńskiej był jednym z około 300 polskich studentów studiujących prawo na tej niemieckiej uczelni wyższej. Nie ulega wątpliwości,

¹⁰² P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 13.

¹⁰³ A. CHMIEL, *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, III, fasc. I, II, Cracoviae 1890, s. 220.

¹⁰⁴ P. CZAPLEWSKI, *op. cit.*, s. 74.

¹⁰⁵ J.N. MEDERER, *op. cit.*, *passim*; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, *passim*; L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, *passim*.

¹⁰⁶ L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 93.

¹⁰⁷ J.N. MEDERER, *op. cit.*, s. 314; F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 45.

¹⁰⁸ L. RESCH, L. BUZAS, *op. cit.*, s. 93.

¹⁰⁹ FRIDERICIUS ALEXANDER KOTULYNSKI, *Dissertatio Iuridica De Donationibus*, Ingolstadii 1647.

¹¹⁰ F.X. FRENINGER, *op. cit.*, s. 28.

że Aron Aleksander Olizarowski zaliczał się do 110 słuchaczy Uniwersytetu w Ingolsztadzie w latach 1473-1700, którzy wpisując się do metryki uniwersyteckiej, wybrali studia prawnicze. Natomiast autor *De politica hominum societate* znalazł się w nielicznym gronie polskich doktorów *utriusque iuris* Wszechnicy Ingolsztadzkiej. Tylko dwie, może trzy osoby z Rzeczypospolitej Obojga Narodów dostały tego uniwersyteckiego zaszczytu. W dniu 11 lipca 1644 r. Aron Aleksander Olizarowski był jedynym promowanym doktorem *utriusque iuris* z tego grona. Kilka lat później studentem i absolwentem Wszechnicy Ingolsztadzkiej został Fryderyk Aleksander Kotulynski [Kotuliński], wydając drukiem swoją dysertację doktorską. Być może także Thomas Hornaeus był doktorem *utriusque iuris* Wydziału Prawa na Uniwersytecie w Ingolsztadzie. Nie ulega wątpliwości, że bardzo mały odsetek studentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów wieńczył doktoratem swoje studia w zakresie prawa na Wszechnicy Ingolsztadzkiej.

Wymogi związane z uzyskaniem tego stopnia naukowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie były wysokie i nie odbiegały od procedur stosowanych na innych europejskich uniwersytetach. *Constitutiones et Privilegia universitatis Ingolstadiana* z 1642 r. wymagały od kandydata przede wszystkim odpowiedniego poziomu wykształcenia oraz wpisu do albumu studentów. Warunkiem uzyskania doktoratu na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie nie było napisanie i obrona dysertacji doktorskiej, ale jedynie zdanie stosownego egzaminu. Trudno ustalić, czy przewidziane prawem egzaminy doktorskie zdawali wszyscy kandydaci oraz czy ich forma mogła stanowić trudność dla cudzoziemców odbywających studia na niemieckiej uczelni. Z rękopiśmiennych dokumentów uniwersyteckich wynikało, że nie wszyscy, którzy inicjowali procedury związane z uzyskaniem stopnia licencjata w zakresie prawa, ten stopień uzyskiwali. Być może podobnie było w przypadku doktoratów *utriusque iuris*.

W 1644 r. odbyły się egzaminy doktorskie i Aron Aleksander Olizarowski zdał je zadowalająco, choć nie znalazł się w gronie wyróżnionych. Poza wskazanymi w metrykach uniwersyteckich siedmioma doktorami *utriusque iuris* nie było innych promowanych w tym roku. Być może powodem tego stanu był brak pozytywnie zaliczonych egzaminów.

NIE KAŻDY MUSI BYĆ DOKTOREM PRAWA, CZYLI STARANIA
O UZYSKANIE DOKTORATU NA WYDZIALE PRAWA NA UNIWERSYTECIE
W INGOLSZTADZIE (BAWARIA) W 1644 ROKU

Streszczenie

W dniu 11 lipca 1644 r. Aron Aleksander Olizarowski otrzymał na Uniwersytecie w Ingolsztadzie doktorat w zakresie prawa. Na Wszechnicy Ingolsztadzkiej studiowało w latach 1473-1700 co najmniej 828 studentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a jedynie 383 z nich wybrało konkretny kierunek studiów. Na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie naukę pobierało co najmniej 110 polskich studentów, choć w rzeczywistości mogło studiować około 300 osób.

Aron Aleksander Olizarowski był jednym z kilku przedstawicieli Rzeczypospolitej Obojga Narodów, którzy zdobyli stopień doktora obojga praw: cywilnego (rzymskiego) i kanonicznego (*utriusque iuris*) na Wszechnicy Ingolsztadzkiej. Z reguły o stopnie naukowe ubiegali się przede wszystkim ci, którzy planowali dalszą karierę akademicką, a także dostojnicy państwowi i kościelni. Bez wątpienia Aron Aleksander Olizarowski wraz ze swym przyjacielem Szymonem Dilgerem, po otrzymaniu na Uniwersytecie w Ingolsztadzie doktoratu w zakresie prawa, zostali profesorami Akademii Wileńskiej. Również baron Fryderyk Aleksander Kotulynski oraz Thomas Hornaeus mogli z dużym prawdopodobieństwem piastować urzędy w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Wymogi związane z uzyskaniem tego stopnia doktora obojga praw na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Ingolsztadzie były wysokie, ale nie odbiegały od tych stosowanych na innych europejskich uniwersytetach. Kandydat musiał mieć odpowiedni poziom wykształcenia, dokonać wpisu do albumu studentów oraz zdać stosowny egzamin. Wobec powyższego dziwić może okoliczność, że tylko kilku absolwentów z Rzeczypospolitej Obojga Narodów zwieńczyło swe studia w zakresie prawa doktoratem.

YOU DON'T NECESSARILY HAVE TO BE AN LL.D.: HOW TO OBTAIN
A DOCTOR'S DEGREE FROM THE UNIVERSITY OF INGOLSTADT
(BAVARIA) IN 1644

Summary

On July 11, 1644, Aron Aleksander Olizarowski obtained a doctor's degree in Laws from the University of Ingolstadt. At least 828 students from Poland–Lithuania studied at Ingolstadt in the period from 1473 to 1700, but only 383 of them read for the *Doctor Utriusque Iuris* degree. We know of at least 110 Polish students in the Faculty of Laws, but the figure could well have been much more, about 300.

Aron Aleksander Olizarowski was one of the few Poles who graduated as a *Doctor Utriusque Iuris* (Doctor of Roman (Civil) and Canon Law) from the University of Ingolstadt. As a rule, those whose aim was graduation were planning a career in academia or in the service of the Church or State. Obtaining the Doctor's Degree in Laws from Ingolstadt certainly helped Aron Aleksander Olizarowski and his friend Szymon Dilger to be appointed to professorships at the University of Wilno (Vilnius). Baron Fryderyk Aleksander Kotulynski and Thomas Hornaeus were two other Ingolstadt graduates who rose in the world and held office in the service of the Polish–Lithuanian state, no doubt on the strength of their academic qualifications. The requirements for the degree of *Doctor Utriusque Iuris* from the University of Ingolstadt were high, but did not differ much from what was required at other European universities. The candidate had to have the right education for admission, be enrolled, and pass the prescribed examination, so it is surprising that only a handful of students from Poland–Lithuania managed to graduate as with a *Doctor Utriusque Iuris* from Ingolstadt.

Słowa kluczowe: Aron Aleksander Olizarowski; Uniwersytet w Ingolstadtzie; doktorat *utriusque iuris*; profesor; wymogi stawiane doktoratom; metryki uniwersyteckie; procedura doktorska; wpis do albumu studentów; egzamin doktorski.

Keywords: Aron Aleksander Olizarowski; the University of Ingolstadt; the degree of *Doctor Utriusque Iuris*; professor; requirements for admission to a course of study for the doctor's degree; the university register; proceedings for the award of the doctor's degree; enrolment; examination for the award of the doctor's degree.

Bibliografia

Rękopisy

Werbung des Polen Aaron Alexander Olizarovius um eine Professur, BayHStA, E Zivil- und Staatssachen 39.

Dekanatsbuch der Philosophischen Fakultät Ingolstadt, 1567-1690. [Acta facultatis philosophicae tomus I. ab anno MDLXVII] (karta 187-203 [360-395]) - UAM, O-I-5).

Dokument napisany przez Johanna Antoniusa Crollalanzę z Uniwersytetu w Ingolstadt, Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Regesten nr 276.

Gesetze und Privilegien der Universität Ingolstadt, Abschrift Mitte 18. Jahrhundert. *Constitutiones et privilegia universitatis Ingolstadianae*, AHG, III 14 (442).

Matricula (d.i. Acta in der Form von Protokollen oder Diarien) collegii theol. in inclita academia Ingolstadiensi elogia virorum illustrium facultatis theol. professorum in auditorio theol. descripta, *Dekanatsbuch der Theologischen Fakultät Ingolstadt, 1600-1701*, t. II, k. 108; AHG, III 11 (423), epub.ub.uni-muenchen.de/12989/1/AHG_III_11_2.pdf.

Matricula theologorum Ingolstadii anno Christi MCCXLIII bzw. Matricula theologica Ingolstadii ab anno 1643 usque ad annum 1702, 4; *Theologische Fakultätsmatrikel Ingolstadt, 1643-1700/01*. UAM, K-II-2 [Alt: UBM, 2 cod. ms. 478], epub.ub.uni-muenchen.de/12995/1/K_II_2.pdf.

Matrikel der Verstorbenen der Philosophischen Fakultät Ingolstadt, angelegt 1601 von Dekan Rainer Fabricius SJ, 1521-1702. Nomina defunctorum ex facultate philosophica quorum dies anniversaria celebratur feria 4 dominicae primae quadragesimae [UAM, O-IV-9 [Alt: UAM, O-II-10]].

Rechnungsbuch der Theologischen Fakultät Ingolstadt, 1605-1798. Liber accepti et expensi seu rationes aerarii facultatis theol. [AHG, III 13 (437)].

Rechnungsbuch und Matrikel der Medizinischen Fakultät Ingolstadt, 1492-1687, f. 3-56 r., *Dekanatsrechnung 1492-1567*; f. 56 v.-128, *Medizinische Fakultätsmatrikel und Dekanatsrechnung 1604-1687*; *Bemerkung von der Hand Karl Prantls: "aber keines von beiden ganz vollständig"* [UAM, N-II-1].

- Facultatis juridicae Ingolstadiensis 1617. Rechnungsbuch sowie Matrikel der Examinierten und Promovierten an der Juristischen Fakultät Ingolstadt, 1617-1683.*
UAM, L-II-1 [Alt: ebenso], k. 116, epub.ub.uni-muenchen.de/13004/1/L_II_1.pdf;
- Matricula Theologorum Ingolstadii, Anno Christi 1643*, k. 3.
- Theologische Fakultätsmatrikel Ingolstadt über Bakkalare (I), Lizentiaten (II) und Doktoren (III), 1600–1800* [AHG, III 18 (505)].
- Zespół archiwalny, Uniwersytet Albrechta w Królewcu, z jednostki archiwalnej *Album Facultatis Medice. Liber Testimoniorum Primus*, Archiwum Państwowe w Olsztynie – sygn. 1646/270, k. 90-93.

Starodruki

- COLLOLANZA IOANNIS ANTONI, *De ingressu ac progressu sacri militis*, Ingolstadii 1675.
- COLLOLANZA IOANNIS ANTONI, *Ichnographia rerum publicarum generalis*, Ingolstadii 1674.
- KOTULYNSKI FRIDERICIUS ALEXANDER, *Dissertatio Ivridica De Donationibus*, Ingolstadii 1647.
- KWIATKOWSKI P., *Theatrum zycia ludzkiego w historycznych exhibicyach*, Kalisz 1740.
- MANZIUS CASPARUS, *Commentarius Ratio-Regularis In Quatuor Libros Institutionum Imperialium*, Noribergae (Nürnberg) 1671.
- MANZIUS CASPARUS, *De fidejussoribus*, Ingolstadii 1641.
- MANZIUS CASPARUS, *De pactis et transactionibus*, Haenlin 1661.
- MANZIUS CASPARUS, *De testamento valido et invalido*, Francofurtii (Ulm und Frankfurt am Main) 1680.
- MANZIUS CASPARUS, *De tutelis et curis*, Ingolstadii 1652.
- MEDERER J.N., *Annales Ingolstadiensis Academiae / Ab Anno 1572. Ad Annvm 1672. Pars II, Inchoarvnt Valentinv Rotmarvs P.-L. Oratoriae Professor Ordinarius, et Ioannes Engerdvs SS. Theol. Bacc. P.L. ac Poesos Professor Ordinarius*, Ingolstadii 1782.

Przekłady i opracowania źródeł

- ARONAS ALEKSANDRAS OLIZAROVIJUS, *Apie politinę žmonią sąjungą*, przekł. J. Sarcevičienė, Vilnius 2003.
- Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. OPALIŃSKI i H. ŻEREK-KLESZCZ, Kórnik 1993.

Literatura

- A *History of the University in Europe*, red. W. RÜEGG, II: *Universities in Early Modern Europe (1500–1800)*, red. H. DE RIDDER-SYMOENS, Cambridge 1996.
- BEDNARSKI S., *Dwieście lat Wileńskiej Akademii Jezuickiej 1570-1773. Próba syntezy*, [w:] *Pamiętnik VI powszechnego zjazdu historyków polskich w Wilnie 17-20 września 1935 r.*, cz. I, red. F. PODHORODECKI, Lwów 1935, s. 289-294.
- BERSOHN M., *Studenci Polacy na uniwersytecie bolońskim w XVI i XVII wieku*, Kraków 1890.
- BIELIŃSKI J., *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, II, Kraków 1900.
- Biographisches Lexikon der Ludwig-Maximilians Universität München*, red. L. BOEHM, W. MÜLLER, W.J. SMOLKA, H. ZEDELMAIER, I: *Ingolstadt-Landshut 1472-1826*, Berlin 1998.
- CHACHAJ M., *Metryki zagranicznych uniwersytetów i akademii jako źródło do dziejów kultury polskiej (XVI-XVII w.)*, [w:] *Studia z dziejów epoki renesansu*, red. H. Zins, Warszawa 1979, s. 37-56.
- CHMIEL A., *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, t. III, fasc. I, II, Cracoviae 1890.
- CZAPLEWSKI P., *Polacy na studiach w Ingolsztacie. Z rękopisów uniwersytetu monachijskiego*, Poznań 1914.
- DANYCZ A., *Młodzi Tucznińscy w kolegium jezuickim w Ingolsztadzie w latach 1654–1659*, [w:] *Studia z dziejów wychowania w Polsce*, red. A. Danysz, Kraków 1921, s. 232-256.
- Die Matrikel der Ludwig-Maximilians -Universität Ingolstadt-Landshut-München. Herausgegeben im Auftrag des Rektors*, część I: *Ingolstadt*, II: *1600-1700*, część I: *lata 1600-1650*, red. VON GÖTZ FREIHERRN VON PÖLNITZ, München 1939.
- DYJAKOWSKA M., *Prawo rzymskie w Akademii Zamojskiej w XVIII wieku*, Lublin 2000.
- FRENINGER F.X., *Das Matrikelbuch der Universitaet Ingolstadt-Landshut-München. Rectoren professoren doctoren 1472-1872, Candidaten 1772-1872*, München 1872.
- GRABSKI A.F., *Przyczynek do studiów Polaków w Ingolsztadzie*, «Odrodzenie i Reformacja w Polsce» 13/1968.
- JANOWSKI L., *Historiografia Uniwersytetu Wileńskiego*, cz. 1, Wilno 1921.
- JARRA E., *Aron Aleksander Olizarowski (profesor Akademii Wileńskiej) jako filozof prawa*, [w:] *Księga pamiątkowa celem uczczeniu 350 rocznicy założenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Warszawa 1931, s. 33-72.
- KARBOWIAK A., *Polacy na studiach w Ingolsztacie*, wyd. P. Czaplewski, Poznań, Toruń, Kraków 1914 [rec.], «Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej» 13.1-4/1914-1915.

- KOT S., *Aron Aleksander Olizarowski, profesor prawa Akademii Wileńskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, I, *Z dziejów dawnego Uniwersytetu*, Wilno 1929, s. 1-23.
- KOT S., *Polacy na studiach w Ingolsztacie*, rec. P. CZAPLEWSKI, «*Kwartalnik Historyczny*» 28/1914, s. 209.
- MANZ, KASPAR, [w:] *Deutsche Biographische Enzyklopädie*, red. R. VIERHAUS, VI: *Kraatz-Menges*, Berlin–Boston–München 2006.
- MARKIEWICZ A., *Podróże edukacyjne w czasach Jana III Sobieskiego. Peregrinationes Iablonovianae*, Warszawa 2011.
- MÜLLER W., Manz, Kaspar, [w:] *Bosls bayerische Biographie*, red. K. BOSL, Regensburg 1983, s. 505.
- NATOŃSKI B., *Jezuici a Uniwersytet Krakowski w XVI wieku*, Kraków 2002.
- NICZYPORUK P., *Aaron Aleksander Olizarowski profesorem prawa Akademii Wileńskiej*, «*Miscellanea Historico-Iuridica*» 14.2/2015, s. 181-206.
- NICZYPORUK P., KOŁODKO P., *Kazimierz Leon (Lew) Sapieha a Wydział Prawa Akademii Wileńskiej*, [w:] *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, red. nauk. A. LITYŃSKI, A. MATAN, M. MIKOŁAJCZYK, D. NAWROT, G. NANCKA, Katowice 2020, s. 627-636.
- NICZYPORUK P., *Promocje doktorskie obojga praw w Akademii Wileńskiej*, «*Miscellanea Historico-Iuridica*» 2/2004, s. 17-31.
- PIECHNIK L., *Dzieje Akademii Wileńskiej*, II: *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655*, Rzym 1983.
- PIETRZAK J., *Akademickie niestatki, czyli o niechlubnym żywocie polskich studentów w podróżach edukacyjnych po Europie Zachodniej od XVI do XVII wieku*, «*Biuletyn Historii Wychowania*» 1233-2224, [Nr] 32/2014, s. 7-28.
- PLEČKAITIS R., *Stopnie naukowe w dawnym Uniwersytecie Wileńskim*, [w:] *Studia z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579-1070*, Warszawa 1979, s. 29-61.
- PRANTL C., *Geschichte der Ludwig-Maxillilians-Universität Ingolstadt, Landshut, München*, I, München 1872.
- PYSZKA S., *Il diritto alla libertà personale e alla cittadinanza dei contadini polacchi e lituani in Aron Aleksander Olizarowski (1610-1659)*, «*Forum Philosophicum*» 7/2002, s. 205-237.
- PYSZKA S., *Nauczanie filozofii moralnej w uniwersytetach i gimnazjach akademickich w Polsce i na Litwie od XV do XVIII wieku w świetle podręczników wykładowych*, Kraków 2011.
- RESCH L., BUZAS L., *Verzeichnis der Doktoren und Dissertationen der Universität Ingolstadt-Landshut-München 1472-1970*, I: *Theologische, Juristische*,

- Staatwirtschaftliche Fakultät 1472-1915*, München 1975, *passim*, II, *Medizinische Fakultät 1472-1915*, München 1976.
- REUSCH H., *Rath Arnold*, [w:] «Allgemeine Deutsche Biographie» 27/1888, s. 349; <https://www.deutsche-biographie.de/pnd100244033.html#adbcontent> (dostęp 8 marca 2022 r.).
- RITTER VON EISENHART J.A., *Manz, Kaspar*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, XX, Leipzig 1884, s. 281-285.
- SKROBACKI A., *Nowe przyczynki do biografii Arona Aleksandra Olizarowskiego (1618?-1659), profesora prawa na Akademii Wileńskiej i doktora medycyny Uniwersytetu Królewieckiego*, «Komunikaty Mazursko-Warmińskie» 2/1969, s. 187-193.
- STEFFENHAGEN E.J.H., *Crollalanza, Johann Anton*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, ed. R.F. VON LILIENCRON, *Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, IV, Lipsiae 1876, s. 604.
- ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK D., 'Peregrinatio academica'. *Studia młodzieży polskiej Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996.
- ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK D., *Podróże edukacyjne Polaków w XVI i XVII wieku*, [w:] J. HELLWIG, W. JAMROŹEK, D. ŻOŁĄDŹ, *Z prac poznańskich historyków wychowania*, Poznań 1994, s. s. 29-63.